

PSIXIK RIVOJLANISHI ORQADA QOLGAN BOLALAR

Eshmatova Rayxon Baxtiyor qizi

*Nukus davlat pedagogika instituti Maxsus pedagogika:logopediya yo'nalishi
2-kurs*

Annotatsiya: *Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar tafakkurini xususiyatlari, o'zi xosligi, turlari bu tafakkur orqali ularni aqli zaiflikdan ajrata olishga yordam berishi. Ruhiiy rivojlanishi sustlashgan bollarni turlari haqida fikrlar yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *Tafakkur, obraz, diagnostika, aqli zaiflik, bilish, sezgi, intellektual, talaffuz, grammatika, ruhiy rivojlanish sustlashgan, hissiy, muvaffaqiyat, differentsiatsiya, xarakter.*

Psixologik rivojlanish bolaning o'sishining hal qiluvchi jihati bo'lib, uning shaxsiyati, xulq-atvori va umumiy farovonligini shakllantiradi. Biroq, ba'zi bolalar tengdoshlariga nisbatan psixologik rivojlanishida orqada qolishi mumkin. Ba'zi bolalarning psixologik rivojlanishida orqada qolishining turli sabablari bo'lishi mumkin. Bu sabablar genetik omillar, atrof-muhit ta'siri, to'g'ri stimulyatsiya etishmasligi yoki hatto travmatik tajribalar bo'lishi mumkin. Sababi nima bo'lishidan qat'i nazar, bolaning rivojlanishiga uzoq muddatli salbiy ta'sirlarning oldini olish uchun ushbu muammolarni erta aniqlash va hal qilish muhimdir. Psixologik rivojlanishda orqada qolgan bolalar muayyan xatti-harakatlar yoki hissiy qiyinchiliklarni ko'rsatishi mumkin. Ular ijtimoiy aloqalarni shakllantirishda, his-tuyg'ularini ifodalashda yoki xatti-harakatlarini tartibga solishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Bu maktabdagi muammolarga, tengdoshlar bilan munosabatlarga va umumiy o'zini o'zi qadrlashga olib kelishi mumkin. Ota-onalar, o'qituvchilar va boshqa tarbiyachilar uchun bu bolalarning psixologik rivojlanishida yordam berish va aralashuvni ta'minlash juda muhimdir. Bu psixologlar, terapevtlar yoki bolaning o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirilgan baholash va aralashuvlarni taqdim eta oladigan boshqa ruhiy salomatlik mutaxassislaridan professional yordam so'rashni o'z ichiga olishi mumkin.

Psixologik rivojlanishida orqada qolgan bolalarni qo'llab-quvvatlashning muhim jihatlaridan biri bu ularning rivojlanishi uchun tarbiyalovchi va rag'batlantiruvchi muhit yaratishdir. Bu ularni ijtimoiy ko'nikmalar, hissiy aql va kognitiv rivojlanishni rag'batlantiradigan faoliyatga jalb qilishni o'z ichiga olishi mumkin. Shuningdek, ularning taraqqiyotini rag'batlantirish va o'z-o'zini hurmat qilishni oshirish uchun izchil va ijobiy mustahkamlashni ta'minlash muhimdir. Ota-onalar va tarbiyachilar psixologik rivojlanishida orqada qolgan bolalarga yordam berishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular bolaning o'sishi va rivojlanishida faol ishtirok etishlari, har qadamda sevgi, qo'llab-quvvatlash va yo'l-yo'riq ko'rsatishlari kerak. Ota-onalar uchun bolasi bilan ochiq muloqot qilish, ularning tashvishlarini tinglash va his-tuyg'ularini tasdiqlash juda

muhimdir. Psixologik rivojlanishida orqada qolgan bolalarni qo'llab-quvvatlashda o'qituvchilar ham muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar rivojlanishdagi kechikish belgilarini tan olish va bu bolalarning maktabda muvaffaqiyat qozonishlariga yordam berish uchun tegishli choralar ko'rishga o'rgatishlari kerak. O'qituvchilar uchun barcha talabalar o'zlarini qadrligi va qabul qilingan his qiladigan qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv sinf muhitini yaratishlari muhimdir. Psixik paydo bo'lgan orqada qolgan bolalar” o'zbekcha ibora bo'lib, “aqliy rivojlanishida orqada qolgan bolalar” degan ma'noni anglatadi. Bu hodisa kognitiv-psixologik rivojlanish jihatidan o'z imkoniyatlarini to'la qondira olmaydigan, tengdoshlaridan ortda qolayotgan bolalarga taalluqlidir. Bu turli omillar, jumladan, genetika, atrof-muhit va resurslar yoki qo'llab-quvvatlash tizimlarining etishmasligi tufayli yuzaga kelishi mumkin. .

Ba'zi bolalar aqliy rivojlanishda orqada qolishi mumkin bo'lgan asosiy sabablardan biri genetikadir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ba'zi genetik omillar bolaning aql-zakovati va kognitiv qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin. Masalan, Daun sindromi kabi genetik kasalliklarga chalingan bolalar tengdoshlariga qaraganda aqliy rivojlanishda kechikishlarga duch kelishi mumkin. Bunday hollarda erta aralashuv va ixtisoslashtirilgan qo'llab-quvvatlash xizmatlari ushbu bolalarning qiyinchiliklarini engib o'tishlari va to'liq salohiyatlarini ro'yobga chiqarishlari uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, bolaning aqliy rivojlanishida atrof-muhit omillari ham muhim rol o'ynashi mumkin. Kambag'allik yoki zo'ravonlikka duchor bo'lish kabi noqulay yoki beqaror muhitda o'sgan bolalar, ularning kognitiv va hissiy rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan stress va travmalarni boshdan kechirishi mumkin. Sifatli ta'lim, tibbiy xizmat va to'yimli oziq-ovqatlardan foydalana olmaslik ham bolaning aqliy rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Bunday hollarda jamiyatga ta'sir qilish dasturlari, ijtimoiy xizmatlar va ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash ushbu nomutanosibliklarni bartaraf etishga yordam beradi va bolalarni rivojlanishlari uchun zarur bo'lgan resurslar bilan ta'minlaydi. Bundan tashqari, ba'zi bolalar resurslar yoki qo'llab-quvvatlash tizimlarining etishmasligi tufayli aqliy rivojlanishda orqada qolishi mumkin. Bunga maktablar uchun etarli mablag' ajratilishi, ta'lim imkoniyatlaridan cheklangan foydalanish va ruhiy salomatlik xizmatlarining etishmasligi kiradi. Ozchiliklar yoki qochqinlar kabi marginal jamoalardan bo'lgan bolalar kamsitish va ijtimoiy stigma tufayli aqliy rivojlanish uchun qo'shimcha to'siqlarga duch kelishi mumkin. Siyosatchilar va o'qituvchilar uchun barcha bolalar muvaffaqiyatga erishish uchun teng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlash uchun ushbu zaif aholi guruhlari uchun moliyalashtirish va resurslarga ustuvor ahamiyat berishlari juda muhimdir.

Bolalarning aqliy rivojlanishida orqada qolishi muammosini hal qilish uchun har bir bolaning individual ehtiyojlarini qondiradigan erta aralashuv dasturlari va yordam xizmatlarini amalga oshirish juda muhimdir. Bu rivojlanishdagi kechikishlar uchun

skriningni o'z ichiga olishi mumkin, ta'lim va terapevtik tadbirlarni taqdim etish, maslahat va ruhiy salomatlik bo'yicha yordam ko'rsatish. Ota-onalarning ishtiroki va qo'llab-quvvatlashi bolalarning to'liq salohiyatini ro'yobga chiqarishda muhim ahamiyatga ega, chunki tarbiyachilar bolaning kognitiv va hissiy rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi. Bundan tashqari, o'qituvchilar va sog'liqni saqlash xodimlari bolalardagi ruhiy salomatlik va rivojlanish muammolarini aniqlash va hal qilish uchun o'qitilishi kerak. Bu bolalarga har tomonlama g'amxo'rlik va qo'llab-quvvatlashni ta'minlash uchun maktablar, tibbiyot xodimlari va jamoat tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni o'z ichiga olishi mumkin. Bundan tashqari, maktablar barcha o'quvchilarning, shu jumladan aqliy rivojlanishi bilan kurashayotganlarning turli ehtiyojlarini qondiradigan inklyuziv va adolatli ta'lim amaliyotlarini amalga oshirishlari kerak.

Xulosa qilib aytish mumkinki, psixologik rivojlanishda orqada qolgan bolalar hayotlarining turli jabhalarida qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Biroq, to'g'ri qo'llab-quvvatlash, aralashuv va tarbiyalash muhiti bilan bu bolalar o'z potentsialini to'liq egallashlari va erishishlari mumkin. Ota-onalar, o'qituvchilar va g'amxo'rlik qiluvchilar bu bolalarning rivojlanishi va hayotda muvaffaqiyat qozonishiga yordam berish uchun zarur resurslar va yordam berish uchun birgalikda ishlashlari muhimdir. Ularning noyob ehtiyojlarini tushunish va moslashtirilgan tadbirlarni taqdim etish orqali biz bu bolalarga o'z qiyinchiliklarini engib o'tishlari va to'liq va muvaffaqiyatli hayot kechirishlari mumkin. Bolalarning aqliy rivojlanishida orqada qolishiga hissa qo'shadigan genetik, ekologik va ijtimoiy omillarni bartaraf etish orqali biz barcha bolalarning rivojlanishi uchun yanada qamrab oluvchi va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishimiz mumkin. Erta aralashuv, maqsadli qo'llab-quvvatlash xizmatlari va manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlik orqali biz bolalarga o'z salohiyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga va ularning rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan to'siqlarni engib o'tishga yordam bera olamiz. Farzandlarimizning ruhiy salomatligi va rivojlanishiga ustuvor ahamiyat berishimiz muhim, chunki ular ertangi kunning yetakchilari va innovatorlaridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Maxsus pedagogika" M.U. Xamidova Toshkent-2018
2. "Maxsus pedagogika" P.M. Po'latova, L.Sh. Nurmuxamedova, D.B. Yakubjonova, Z.N. Mamarajabova, Sh.M. Amirsaidova, A.D. Sultanova.
3. Po'latxo'jayeva M.R. Defektologiyaning klinik asoslari-T. 2012 yil
4. L.R. Mo'minova, Sh.M. Amirsaidova, Z.N. Mamarajabova, M.U. Xamidova, D.B. Yakubjanova, Z.M. Djalolova, N.Z. Abidova, Maxsus psixologiya-T. 2013 yil